

16/4/3,05

พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย

นางชมนาค โศภน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาอุดมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2531

ISBN 974-569-599-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

016928

117/10/588

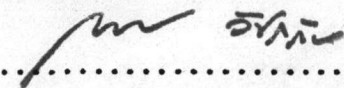
กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาในการให้คำปรึกษาแนะนำอย่างดียิ่ง จาก รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ สินลารัตน์ และอาจารย์ประทีน พวงสวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตลอดจนผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ กุปรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดารัตน์ บุญนุช ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของการวิจัยมาด้วยดีตลอด และ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน อาทิ ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตนิน รองศาสตราจารย์สดีใส พันธุ์โกมล คุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ อาจารย์ประกอบ ลาภเกษร นายรงภักดี (อาจารย์เจียร จารุจรณ) อาจารย์เฉลย ศุขวณิช อาจารย์ทองเริ่ม มงคลัญญ อาจารย์กรี วระศรีน อาจารย์ประทีน พวงสวัสดิ์ อาจารย์จรูญศรี วีระวณิช อาจารย์สัมพันธ์ พันธุ์มณี และอาจารย์บุญช่วย โสวัตร บุคคลดังกล่าวได้ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยในการให้โอกาสสัมภาษณ์อย่างเป็นกันเอง โดยเฉพาะได้รับความเอื้ออาทรจาก ดร.รสสุคนธ์ มกรมณี ที่ได้ตรวจแก้ไขบทความภาษาอังกฤษให้ ตลอดจนได้รับการบริการจาก เจ้าหน้าที่ห้องหนังสือโบราณ เจ้าหน้าที่ห้องภาพ เจ้าหน้าที่ห้องจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร บรรณารักษ์ห้องสมุดสยามสมาคม และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อย่างดียิ่ง จึงขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

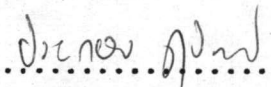
ท้ายนี้ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ในนามมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ อีทิงมูลนิธิเจมส์ เอช คับเบิลยู ทอมป์สัน ร่วมกับสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้พิจารณาให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และขอขอบพระคุณอย่างสูงในโอกาสนี้ด้วย

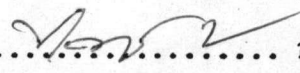
หัวข้อวิทยานิพนธ์ พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย
โดย นางชมนาด โสภน
ภาควิชา อุดมศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม น.ส.ประทีน พวงสำลี

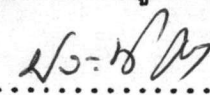
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

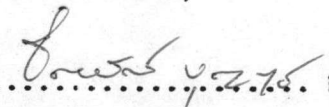
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วิษราภิช)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ กุปรัตน์)

 อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์)

 อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(นางสาวประทีน พวงสำลี)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดารัตน์ บุญนุช)

ชื่อนานาด โศภน : พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย

(Development of Thai Dramatic Arts Professional Education in

Thailand) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์, อ.ประทีน พวงสำลี, 344 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษารูปแบบของการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย พัฒนาการของการจัดการศึกษาและอิทธิพลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบของการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภทแรก เป็นการจัดการศึกษาโดยอิสระหรืออย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การจัดการศึกษาในราชสำนัก สำนักของเจ้านายและขุนนาง และสำนักของสามัญชน เป็นการจัดการศึกษาอย่างอิสระโดยยึดถือการศึกษาในราชสำนักเป็นแบบอย่าง ประเภทที่ 2 เป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน แบบสากลหรืออย่างเป็นทางการ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา วิธีเข้าศึกษาและคุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษาก่อน การสมัครและการสอน ปริมาณเวลาและคุณวุฒิทางการศึกษา ตลอดจนเงินเดือนที่จะได้รับเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว

พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย แบ่งออกได้เป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคที่ 1 ยุคการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยแบบแผนเดิม (ประมาณ พ.ศ. 1800-2452) มีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อความบันเทิงและประดับบารมี แล้วพัฒนาขึ้นเป็นการอาชีพ โดยรับผู้เข้าศึกษาทั้งชายและหญิงตั้งแต่วัยเยาว์แต่สตรีจะถูกสงวนไว้เฉพาะในราชสำนักสำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของครูเป็นหลัก ด้วยวิธีการให้ปฏิบัติเลียนแบบอย่างครู และจดจำแบบมุขปาฐะสืบต่อกันมา ยุคที่ 2 ยุคฟื้นฟูการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย (พ.ศ. 2453-2478) มีการฟื้นฟูการศึกษาขึ้นใหม่ในราชสำนักและสำนักของเจ้านาย ด้วยการจัดการศึกษาแบบระบบโรงเรียน แต่ยังคงใช้วิธีการศึกษาแบบเก่า ในขณะเดียวกันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้นำรูปแบบของการละครตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ ทำให้ความสนใจในการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย ลดความสำคัญลงไปโดยหันไปนิยมตามแบบอย่างตะวันตกสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ยุคที่ 3 ยุคการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในสถาบันการศึกษา (พ.ศ. 2744-2529) การจัดการศึกษาได้พัฒนามาสู่ระบบสากลอย่างสมบูรณ์อยู่ในความควบคุมของรัฐบาล โดยรับบุคคลทั่วไป เข้าศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รู้กว้าง หลักรัฐบาลแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ผลิตนาฏศิลป์และผลิตครูนาฏศิลป์ ผู้สำเร็จการศึกษาจะเข้ารับราชการมากกว่าประกอบอาชีพอิสระ

อิทธิพลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย พบว่าในยุคที่ 1 และยุคที่ 2 ความสนพระทัยของพระมหากษัตริย์มีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมาคือ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตก ส่วนในยุคที่ 3 ลัทธิชาตินิยมของผู้นำประเทศ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นปัจจัยแรกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รองลงมาได้แก่ การเผยแพร่ความรู้ของผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ อัตราการเพิ่มและลดอย่างรวดเร็วของประชากร และค่านิยมในการเข้าศึกษาของประชาชน

ภาควิชา อุดมศึกษา

สาขาวิชา อุดมศึกษา

ปีการศึกษา 2531

ลายมือชื่อนิสิต *Anna Anna*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *Anna Anna*

CHOMMANAD SOBHON : DEVELOPMENT OF THAI DRAMATIC ARTS PROFESSIONAL EDUCATION IN THAILAND. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. PAITON SINLARAT, PH.D., PRATIN POUNGSUMLEE, B.ED., 344 pp.

The purpose of this historical research was to investigate Thai dramatic arts professional education in three concentrated aspects ; educational settings; developmental phases; and factors influencing the educational development.

The results of this investigation were summerized as follows. First, the educational settings had been organized into two models; informality and formality. The first model had been conducted by individual places including royal courts, royalty and noble residences, held on to royal court precedence. The second model had been conducted into the school system. The system has set educational objectives, requirements for admission, curriculum, methods of instruction and evaluation, academic years, and conferred degrees and salaries.

Second, the development of thai dramatic arts professional education was devided into three phases. The first phase (1800-2452 B.E.) was called 'The Old Tradition' period. The previous purpose of training dramatic artists was to have performers entertain and honour one's dignity and power. Thereafter, it became a profession. Boys and girls were admitted to the program. Nevertheless, the dramatic Arts training for women was particularly reserved for the royal palace. The knowledge of these art forms was passed on generations to generations by memorizing and depended on the master's determination. The teaching mode was the imitation of inherited classical patterns which were maintained and taught without written curriculum. The second phase (2453-2478 B.E.) was called 'The Revival' period. The dramatic arts training, particularly in the royal palace and royal courts, was organized into the school system. The teaching mode, used in the first phase, was maintained. Consequently, King Rama VI brought Western theatrical arts into attention and it gained popularity. As the result, The preference in Thai dramatical arts was then declined. The third phase (2477-2529 B.E.) was called 'The Institute' period. The dramatic arts professional education was developed into universal system and controlled by government agencies. Every student could be enrolled in the program study which started from elementary level to college level. General knowledges were added to the program. Two programs, training dramatic artist and dramatic arts teacher, were founding at this period. Graduate were preferred to work government agencies than to work independent work.

Third, the factors, influencing the educational development dramatic arts during Phase I and II, were mainly from the king's preference, socio-economic conditions, and Western culture expansion, respectively. During Phase III, the factors, respectively were : nationalism of the political leader after the government reformation in 2475 B.E.; knowledge propagation from study abroad graduates; rapidly increased and decreased rate of population; and people attitude towards their selection of educational programs.

ภาควิชา ศึกษาศาสตร์
สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์
ปีการศึกษา 2531

ลายมือชื่อผู้จัดทำ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
.....

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
สารบัญแผนภูมิ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
ข้อตกลงเบื้องต้น	3
ข้อจำกัดของการวิจัย	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	4
เอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
วิธีดำเนินการวิจัย	30
2 ยุคการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยแบบแผนเดิม (ประมาณ พ.ศ.1800-2452) 34	
อิทธิพลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา	35
หน่วยงานรับผิดชอบและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ...	47
การรับและคุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษา	57
หลักสูตรและการสอน	74
สถานภาพของผู้สำเร็จการศึกษา	96
สรุป	103

(สารบัญ (ต่อ))

บทที่	หน้า
3 ยุคฟื้นฟูการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย (พ.ศ.2453-2478)	104
อิทธิพลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา	104
หน่วยงานรับผิดชอบและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ...	110
การรับและคุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษา	116
หลักสูตรและการสอน	126
สถานภาพของผู้สำเร็จการศึกษา	155
สรุป	162
4 ยุคการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในสถาบันการศึกษา (พ.ศ.2477-2529)	163
อิทธิพลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา	163
หน่วยงานรับผิดชอบและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ...	173
การรับและคุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษา	184
หลักสูตรและการสอน	193
สถานภาพของผู้สำเร็จการศึกษา	233
สรุป	238
5 สรุปผลการวิจัย ภูมิปรายและข้อเสนอแนะ	240
บรรณานุกรม	259
ภาคผนวก	275
ประวัติผู้เขียน	344

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 1	สำนักงานการศึกษาวิชาชีพนานาชาติไทยยุคแบบแผนเดิม จำแนกตามแหล่งที่ตั้ง วัตถุประสงค์และผู้รับการศึกษา	56
ตารางที่ 2	ผู้สอนโขนและละครในราชสำนัก สำนักของเจ้านายและขุนนางและสำนักของสามัญชน จำแนกตามลักษณะความชำนาญพิเศษ	86
ตารางที่ 3	รายนามครูโขนละครและผู้ศึกษาวิชาชีพนานาชาติบางคน ในกองโขนและละครกรมมหรสพ รัชกาลที่ 7 พร้อมทั้งตำแหน่งและอัตราเงินเดือน .	160
ตารางที่ 4	โครงสร้างการศึกษาของวิทยาลัยนานาชาติตามแผนการศึกษาแห่งชาติ	172
ตารางที่ 5	โครงสร้างหลักสูตร พ.ศ.2488, พ.ศ.2503 และพ.ศ.2504 ...	206
ตารางที่ 6	โครงสร้างหลักสูตรวิชาชีพนานาชาติของสถาบันต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ.2519-2529	206
ตารางที่ 7	รายวิชาในหลักสูตรวิชาชีพนานาชาติของวิทยาลัยนานาชาติ ตั้งแต่ พ.ศ.2477-2503	210
ตารางที่ 8	รายวิชาชีพนานาชาติหลักสูตรปริญญาตรีของวิทยาลัยนานาชาติ วิทยาลัยครูและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	212
ตารางที่ 9	คุณสมบัติผู้สอนวิชาชีพนานาชาติในสถาบันต่าง ๆ	219
ตารางที่ 10	เปรียบเทียบหลักสูตรและการกำหนดคะแนนระหว่างโรงเรียนสตรีโชติเวช โรงเรียนสตรีบ้านทะวายและโรงเรียนศิลปากร	229
ตารางที่ 11	สถานภาพผู้สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรนานาชาติชั้นสูง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524-2528	238

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 ภาพทำรำสมัยรัชกาลที่ 1	83
2 ภาพทำรำสมัยรัชกาลที่ 2 หรือรัชกาลที่ 3	84
3 ภาพตัวอย่างของแม่ท่ายักษ์และลิง	130

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	เปรียบเทียบระดับชั้นการศึกษาระหว่างโรงเรียนสายสามัญกับ โรงเรียนสายอาชีพตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2479	195
2	รูปแบบหลักสูตรวิชาชีพนาฏศิลป์ของกรมศิลปากร	203
3	รูปแบบหลักสูตรวิชาชีพนาฏศิลป์และศิลปการละครในวิทยาลัยครูและ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระดับปริญญาตรี 4 ปี	205